

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

ЛОРЕНСО ЛУЗУРІАГА ПРО ІСПАНСЬКУ ОСВІТУ В НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЯХ 1910-х РОКІВ

LORENZO LUZURIAGA ABOUT SPANISH EDUCATION IN SCIENTIFIC PUBLICATIONS OF THE 1910s

У статті на основі аналізу наукових публікацій іспанського педагога Лоренсо Лузуріаги, виданих у 1910-х роках, з'ясовуються його педагогічні погляди на іспанську освіту. Праці педагога друкувалися в цей час переважно в двох мадридських виданнях – газеті «Іспанія» та часописі «Бюлетень Вільного Інституту просвітництва».

У наукових публікаціях 1910-х років Лоренсо Лузуріагою були підняті значущі питання про неграмотність населення Іспанського Королівства, про катастрофічну нестачу професійних вчительських кадрів та про жалюгідний стан освіти в країні, яка від середини XIX ст. не спромоглася збудувати 10 тисяч у край необхідних шкіл початкового навчання.

У наукових працях Лоренсо Лузуріаги 1910-х років знайшли відображення два основних напрями дослідження – компаративно-педагогічний та історико-педагогічний. Стажування педагога в Німеччині в 1914 році сприяло його захопленню зарубіжною педагогікою. Він вивчав історичні особливості й сучасні організаційні умови освітнього процесу в різних європейських країнах. Разом із тим науковий пошук Лоренсо Лузуріаги був спрямований передусім на історичні обставини та сучасні тенденції розвитку народної освіти в Іспанії.

На переконання педагога, основна причина відставання Іспанського Королівства від розвинених європейських країн за показниками грамотності й освіченості населення – непослідовна педагогічна політика держави, обумовлена серед іншого частими змінами уряду. Лоренсо Лузуріага аргументовано доводив, що відповідальність за розвиток освіти в країні цілком лежить на державі, що без втручання держави і розбудови народної освіти Іспанія ніколи не досягне культурного рівня Німеччини, Великої Британії, Швейцарії та залишатиметься європейською окраїною.

Вказував іспанський педагог і на значущість наділення вчителів політичними правами, на важливість утворення вчительських професійних об'єднань та їхньої активної участі в прийнятті рішень в освітній сфері. Лоренсо Лузуріага неодноразово наголошував, що реформування освіти варто розпочинати саме зі змін у справі вчительської підготовки в Іспанському Королівстві.

Ключові слова: Лоренсо Лузуріага, Іспанське Королівство, іспанська освіта, народна

освіта, педагогічна політика, школи початкового навчання, вчительські професійні об'єднання.

The article, based on analysis of the scientific publications of the Spanish teacher Lorenzo Lusuriaga, published in the 1910s, clarifies his pedagogical views on Spanish education. The teacher's works were published at this time mainly in two Madrid publications – “España” and “Boletín de la Institución Libre de Enseñanza”.

In scientific publications of the 1910s Lorenzo Lusuriaga raised important questions about the illiteracy of the population in Spain, about the catastrophic shortage of professional teachers and about the deplorable state of education in the country that, since the middle of the 19th century, has not managed to build 10 thousand extremely necessary primary schools.

In scientific works of Lorenzo Lusuriaga of the 1910s two main areas of study were reflected: comparative-pedagogical and historical-pedagogical. The internship as a teacher in Germany in 1914 contributed to his passion for foreign pedagogy. He studied the historical features and modern organizational conditions of the educational process in various European countries. At the same time, Lorenzo Lusuriaga's scientific research was primarily focused on historical circumstances and modern trends in the development of public education in Spain.

According to the teacher, the main reason for the lag of Kingdom of Spain from developed European countries in terms of literacy and education of the population is the inconsistent pedagogical policy of the state, caused, among other things, by frequent changes in government. Lorenzo Lusuriaga convincingly argued that the responsibility for the development of education in the country lies entirely with the state, that without the intervention of the state and the development of public education Spain will never reach the cultural level of Germany, Great Britain, Switzerland and will remain a European fringe.

The Spanish educator also pointed out the importance of giving teachers political rights, the importance of formation of teacher professional associations and their active participation in decision-making in the educational sphere. Lorenzo Lusuriaga has repeatedly stressed that reforming education should begin precisely with changes in teacher training in Kingdom of Spain.

Key words: Lorenzo Lusuriaga, the Spanish Kingdom, Spanish education, public education, pedagogical policy, primary schools, teacher professional associations.

УДК 37(09)(460)“1910/1919”

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/50.1.1>

Зайченко Н.І.,

докт. пед. наук,
доцент кафедри соціальної роботи та освітніх і педагогічних наук
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені
Т.Г. Шевченка

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Дослідницький талант визначного іспанського педагога Лоренсо Лузуріаги (Lorenzo Luzuriaga Medina) (1889–1959) проявився вже в ранніх його

наукових публікаціях. У 1910-х роках праці педагога друкувалися переважно в двох мадридських виданнях – газеті «Іспанія» та часописі «Бюлетень Вільного Інституту просвітництва».

У наукових статтях Лоренсо Лузуріаги 1910-х років знайшли відображення два основних напрями дослідження – компаративно-педагогічний та історико-педагогічний. Стажування зі соціальної педагогіки в Німеччині в 1914 році за ініціювання Ради з розширення наукових досліджень Іспанії сприяло заглибленню педагога у вивчення історії зарубіжної освіти. Його цікавили питання організації народної освіти в розвинених європейських країнах – Німеччині, Великій Британії, Франції, Швейцарії, Голландії та інших. Разом із тим науковий пошук Лоренсо Лузуріаги був спрямований передусім на історичні обставини та сучасні тенденції розвитку народної освіти в Іспанії.

Після завершення навчання в Мадридській Вищій педагогічній школі в 1912 році Лоренсо Лузуріага став працювати інспектором початкового навчання в Хінсо-де-Лімії (провінція Оренсе), а пізніше – в місті Гвадалахара. Педагог добре знав проблеми школи в провінції. У своїх статтях він висловлював пропозиції щодо реформування народної освіти в Іспанському Королівстві; переконливо доводив, що відповідальність за розвиток освіти цілком лежить на державі, що без втручання держави і розбудови народної освіти Іспанія надовго залишатиметься європейською окраїною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження педагогічних поглядів Лоренсо Лузуріаги здійснювалося в контексті компаративного аналізу зарубіжного досвіду педагогічної теорії та практики (Т. Левченко, О. Локшина та ін.), а також історико-педагогічного аналізу освітніх пошуків і перетворень (Н. Дічек, В. Майборода, І. Руснак, М. Ярмаченко та ін.). Висвітленню окремих аспектів науково-педагогічної спадщини Лоренсо Лузуріаги присвячені наукові публікації сучасних іспанських дослідників Е. Баррейро Родригеса (H. Barreiro Rodriguez), Х. Руїса Берріо (J. Ruiz Berrio), Т. Дабусті де Муньос (T. Dabusti de Muñoz), П. Маєстро (P. Maestro), А. Касадо Маркоса (A. Casado Marcos de Leon) та ін. Оригінальна педагогічна концепція Лоренсо Лузуріаги по сьогодні залишається мало вивченою.

Мета статті – з'ясувати педагогічні погляди Лоренсо Лузуріаги на іспанську освіту (стан, проблеми, політичні умови розвитку) на основі аналізу його наукових публікацій, виданих у 1910-х роках.

Виклад основного матеріалу. У статті «До народу, позбавленого освіти» (Esraña, 1915 р.) Лоренсо Лузуріага обґрунтовував політико-педагогічну ідею про значення втручання держави в освітню сферу та розбудову народної освіти. Він констатував, що ситуація з початковою освітою в Іспанії погіршується день від дня. Не вистачає ні шкіл початкового навчання, ні вчителів. У Мадриді, щоби вступити в деякі школи на навчання, діти повинні чекати два – три роки. У глибинках же – проблема ще дібратися до найближчої школи.

Державна підтримка початкової освіти українською мовою мізерна. Для порівняння педагог наводив такі статистичні дані. У 1910 році Швейцарія виділяла з державного бюджету на освіту одного учня 103,75 песет; Велика Британія – 91,60; Німеччина – 78,75; Бельгія – 41,95; Франція – 39,70; Сербія – 24,45, а Іспанія – лише 14,85 песет [1, с. 2].

Шкільні будівлі перебувають у не придатному для навчання стані, часто не мають достатнього освітлення в класах. У 1908 році за офіційними даними з 24 831 шкільної будівлі тільки 10 302 будівлі (41 %) визнавалися придатними для навчання, 9821 – нормальними, а 4638 – мало придатними. В дійсності картина була набагато гіршою.

На думку Лоренсо Лузуріаги, відповідальність за такий стан шкіл цілком лежить на муніципалітетах [2, с. 2].

Половина дітей Іспанії віком від 6 до 12 років не відвідують школу, лише 25 % дітей мають змогу навчатися систематично [3, с. 2].

Інша проблема – катастрофічна нестача вчителів. Щоби тільки забезпечити початкову освіту вчительським персоналом, необхідно подвоїти кількість професійних кадрів. Так, у Мадриді в 1913 році навчанням було охоплено 85 713 дітей. Якщо рахувати, що на кожного вчителя припадає 50 учнів, то для навчання наявної кількості дітей необхідно 1700 вчителів, а в дійсності їх не нараховувалося й 350 осіб [3, с. 2].

Здебільшого в класах перебували учні різного віку і різного рівня навченості. Наприклад, у Мадриді зі 162 шкіл лише 6 мали градацію на класи. Зрозуміло, що за таких умов учителям складно було працювати ефективно [3, с. 3].

Лоренсо Лузуріага вказував і на таку обставину стосовно стану освіти в Іспанському Королівстві. В офіційній навчальній програмі шкіл початкового навчання були визначені предмети: «Християнське вчення і священна історія», «Кастильська мова», «Арифметика і геометрія», «Географія та історія», «Науки фізичні, хімічні та природничі», «Фізіологія і гігієна», «Малювання, співи, ручна праця та фізичні вправи». Однак у реальності в більшості шкіл весь навчальний час відводиться на освоєння лише трьох предметів – «Закону Божого» (Катехізис), «Кастильської мови» (читання, письмо, граматики) та «Арифметики» (чотири елементарні правила) [3, с. 2–3].

У статті «Педагогічна політика Маури» (Esraña, 1915 р.) Лоренсо Лузуріага стверджував, що в Іспанії під впливом політичних подій 1898 року посилювався інтерес до реформування народної освіти. Уряд Франсіско Сільвели утворив Міністерство освіти (1900 р.), уряд Пракседеса Саґаста виділив з державного бюджету кошти на початкову освіту (1902 р.), уряд Раймундо Вільяверде підвищив мінімальні виплати вчителям та збільшив державні асигнування на

освіту (1903 р., 1905 р.). З установленням уряду Антоніо Маури в 1907 році було засновано Раду для розвинення національної освіти, у ній було поєднано пропозиції різних політичних партій, але діяльність її зводилася до розв'язання певних проблем з елементарною освітою в країні і не більше. Рада проіснувала до 1910 року.

Більш щасливою виявилася доля іншої Ради, також заснованої 1907 року, – Ради для розширення студій і наукових досліджень, призначеної для розвинення вищої освіти в Іспанському Королівстві.

Державні асигнування на початкову освіту за три роки кабінету Маури зменшилися. Ця тенденція зберігалася і щодо вищої освіти, і щодо науки. Так, якщо в 1907 році на наукові дослідження урядом виділялося 300 тисяч песет, то в 1908 – всього 190 тисяч і в 1909 – 225 тисяч. Тож, відкриття понад 9 тисяч шкіл початкового навчання, про що йшлося від уведення закону про обов'язкове навчання 1857 року, знову відкладалося на далеку перспективу [4, с. 4].

Провідна тема педагогічних досліджень Лоренсо Лузуріаги – історія народної освіти як політико-педагогічного феномену. У монографіях, написаних і виданих в Аргентині в 1940–1950-х роках, педагог проводить історико-педагогічний аналіз розвитку народної освіти в європейських країнах від часу Реформації XVI ст. до сучасності. Вже у ранніх публікаціях 1910-х років – увага науковця зосереджувалася саме на питаннях народної освіти.

У публікації «Соціалізм і школа» (Esraña, 1915 р.) Лоренсо Лузуріага зазначав, що з виходом на історичну авансцену організованого пролетаріату в політиці впроваджувалася нова концепція школи та її соціальної місії. Народна школа була одним із завоювань Французької революції, і протягом XIX ст. провідні країни Європи намагалися її розбудувати.

За наведеними Лоренсо Лузуріагою статистичними даними, 60 мільйонів дітей у всій Європі на початку XX ст. мали змогу систематично навчатися в школі. Такого показника вдалося досягти завдяки і прийнятому законодавству про обов'язковість шкільного навчання, і діяльності політичних партій, і роботі професійних вчительських об'єднань, і навіть – завдяки втручанням поліції в окремих випадках. Проте цього все рівно було недостатньо [5, с. 6].

На погляд Лоренсо Лузуріаги, основна освітня проблема сьогодення полягає в тому, що, «незважаючи на всі докладені зусилля, початкова школа не є нині по-справжньому народною, громадською» [5, с. 6].

Теперішня елементарна школа розділена за релігійною та майновою ознаками. Народна школа розуміється в європейських країнах як «школа для

бідних», заможні верстви населення направляють дітей на навчання до приватних коледжів або ж організовують домашнє навчання.

Інша проблема – відсутність будь-яких можливостей навчання в закладах середньої та вищої освіти. В Іспанії початкову освіту здобувають 1 492 072 дітей, ще понад 1 млн дітей – не відвідують школу, а середню і вищу освіту мають змогу отримувати лише 85 050 осіб, себто середню освіту здобувають усього 5 зі 100 дітей [5, с. 6].

У замітці «Школи, що могли бути створені» (Esraña, 1916 р.) Лоренсо Лузуріага знову повертався до питання про нестачу шкіл у країні. Він наголошував, що Іспанії украй потрібні 10 тисяч шкіл початкового навчання, бо 1 406 929 дітей не мають змоги навчатися, і це – «ганьба держави» [6, с. 5].

Про те, що необхідно реформувати в народній освіті Іспанії – у шкільній справі, в освіті дорослих, у професійній підготовці вчительства, йшлося в статті Лоренсо Лузуріаги «Реформи народної освіти» (Esraña, 1916 р.). Педагог указував, що найважливішою реформою шкіл початкового навчання має стати підвищення рівня викладання в них. Початкова школа не може обмежуватися елементарним навчанням читання, письма та лічби. І для цього передусім необхідно поліпшувати становище вчительства та вдосконалювати його професійну підготовку [7, с. 6].

Є швидший шлях. Він передбачає введення в дію навчального плану з чітко визначеними програмами шкільних предметів та методик викладання. Це підвищило би відповідальність педагогів у виконанні своїх обов'язків. «Те, що діє в Іспанії від 1901 року, є абстрактним переліком предметів, котрі не викладаються або викладаються погано», – зауважував педагог [7, с. 6].

Формування вчительських кадрів Лоренсо Лузуріага вважав найголовнішим завданням в освітній сфері. Він пропонував, по-перше, скасувати наявну систему опозицій; по-друге, ввести обов'язковий вступний іспит у вчительських нормальних школах, що дозволить здійснювати навчання на конкурсній основі і відбирати професійні кадри; по-третє, створити у вчительських нормальних школах постійні курси вдосконалення педагогів [7, с. 7].

У висновках публікації педагог зазначав: «Досі йшлося про права батьків, церкви, держави, вчителя. На щастя, почалися розмови й про “права школи”. Сподіватимемося – не забуватимуть в подальшому про “права дитини”, що в певних аспектах співпадають із першими, а інших – розходяться» [7, с. 7].

У праці, написаній Лоренсо Лузуріагою під час стажування в Берліні, «Асоціація німецьких вчителів» (Suplemento a la Escuela Moderna, 1914 р.) педагог рішуче закликав педагогічну громадськість

Іспанії згуртуватися навколо ідеї створення Національної асоціації вчителів початкового навчання. «Відсутність корпоративного духу серед вчителів початкового навчання, на мій погляд, є однією з тих причин, що найбільше вплинули на жалюгідний стан нашої освіти. Тому, в дійсності, треба набратися мужності, щоби сказати: ми, вчителі, викладачі нормальних шкіл, інспектори і т. д., несемо найбільшу відповідальність за такий стан справ», – наголошував педагог [8, с. 1072].

На його переконання, не менш значущим є відновлення Відділення педагогічних досліджень і його діяльність не тільки в складі Мадридської асоціації, але й в об'єднаннях в інших містах Іспанії [8, с. 1073].

Лоренсо Лузуриага підкреслював, що наразі найзначнішими є саме політичні питання, які «стосуються відношення школи і нації та держави» [8, с. 1074]. На думку педагога, теперішньою педагогічною політикою мають займатися не «універсальні» політики, а політики, компетентні в освітній справі, які добре знаються на внутрішніх реаліях освітніх закладів, на особливостях вчительської праці [8, с. 1074].

У замітці «Необхідна реформа» (*Suplemento a la Escuela Moderna*, 1916 р.) Лоренсо Лузуриага висловлював міркування, що вчителі повинні мати право брати участь у виборах сенаторів. Теперішнє іспанське законодавство позбавляє вчителів представництва і в Раді народної освіти, і в університетських радах, і в Міністерстві освіти. Це питання має вирішуватися щонайшвидше заради розвинення народної освіти в країні.

«В Іспанії 25 тисяч учителів працюють у державних школах. З усього іспанського викладацького персоналу вони, як клас, елемент найбільш здоровий, компетентний, діяльний, захоплений власною професією, що видно з періодичних видань, публікацій, асоціацій, асамблей тощо», – констатував Лоренсо Лузуриага [9, с. 800].

Тенденції розвитку народної освіти в Іспанії від кінця XVII ст. до початку XIX ст. висвітлювалися в публікації Лоренсо Лузуриаги «Про історію школи в Іспанії» (*Boletín de la Institución Libre de Enseñanza*, 1917 р.). Педагог детально характеризував зміни в законодавстві про освіту в Іспанії у зазначений історичний час. Він пояснював, що втручання в освітню сферу з боку держави здійснювалося в Іспанії від кінця XVII ст. Було утворено Кастильську Раду з первинною назвою «Королівська Рада», котра мала функції – управлінську, законотворчу й навіть судову в справах і питаннях, що стосувалися навчання та вчителів. Рада мала серед іншого екзамнувати вчителів та призначати шкільних візитерів [10, с. 13].

Зазначав Лоренсо Лузуриага і про те, що «до 1780 року теоретична підготовка вчителів не

велася, а почалася відтоді Академічною колегією» [11, с. 42].

Продовжуючи дослідження напряму становлення вчительської підготовки, педагог в іншій роботі «Нормальні школи. Історична замітка» (*Boletín de la Institución Libre de Enseñanza*, 1917 р.) розкривав історичні обставини впровадження нормальних шкіл або семінарій для підготовки вчителів у Німеччині, Франції, Іспанії. Він стверджував, що в Іспанію ідея створення нормальних шкіл прийшла з Франції. Перші офіційні дані про заснування нормальних шкіл в Іспанському Королівстві містилися в декреті 31 серпня 1834 року. У плані початкової освіти 21 липня 1838 року встановлювалося, що мають діяти нормальні школи початкового навчання в провінціях і Центральна нормальна школа в Мадриді, призначені для підготовки вчителів. Перша іспанська нормальна школа була заснована в Мадриді 8 березня 1839 року на чолі з Пабло Монтесіно (*Pablo Montesino*). До 1845 року були відкриті вже 42 нормальні школи по всій Іспанії. У подальшому вони зазнавали значущого реформування [12, с. 324].

Висновки. Лоренсо Лузуриага в ранніх наукових публікаціях ставив за мету дослідити причини кризового становища освітньої галузі в Іспанії та накреслити основні напрями реформування освіти. Він обґрунтовував значення розбудови народної освіти як необхідної умови культурного піднесення Іспанського Королівства та досягнення ним рівня розвинених європейських країн. Педагогічні питання в працях Лоренсо Лузуриаги тісно переплітаються з політичними, характер власних студій педагог визначав як «політико-педагогічний». У подальшому науковець визнаватиметься одним із найяскравіших представників політичної педагогіки (в іспанській науковій педагогіці політико-педагогічний напрям був самостійним напрямом досліджень, відгалуженим від соціально-педагогічного).

На переконання Лоренсо Лузуриаги, освіта в Іспанії потребує глибинного реформування – від закладання нових шкіл початкового навчання до наділення вчительської спільноти політичними правами. На жаль, до початку 1930-х років освітнє реформування здійснюватиметься вкрай повільно і поверхнево, за часів Іспанської Республіки – чи не вперше розгорнеться з великим ентузіазмом, немовби зоряне сяйво спалахне, але скоро – згасатиме; політикум усією міццю своєї влади штовхатиме країну у прірву громадянської війни.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Luzuriaga L. Al pueblo no se le educa. I. Las escuelas disminuyen. *España*. 1915. № 5, 26 de febrero, año I. P. 2–3.
2. Luzuriaga L. Al pueblo no se le educa. II. Los edificios escolares son insalubres. *España*. 1915. № 7, 12 de marzo, año I. P. 2–3.

3. Luzuriaga L. Al pueblo no se le educa. III. La enseñanza es deficiente. *España*. 1915. № 9, 26 de marzo, año I. P. 2–3.

4. Luzuriaga L. Política pedagógica de Maura. *España*. 1915. № 13, 23 de abril, año I. P. 4.

5. Luzuriaga L. El socialismo y la escuela. *España*. 1915. № 14, 30 de abril, año I. P. 6.

6. Luzuriaga L. Las escuelas que han podido crearse. *España*. 1916. № 50, 6 de enero, año II. P. 5.

7. Luzuriaga L. Las reformas de instrucción pública. *España*. 1916. № 61, 23 de marzo, año II. P. 6–7.

8. Luzuriaga L. La Asociación de maestros alemanes. I. *Suplemento a la Escuela Moderna*. Madrid, 1914. № 1830, 17 junio, año XXIV. P. 1072–1074.

9. Luzuriaga L. Lo que sobran y lo que faltan. Reforma necesaria. *Suplemento a la Escuela Moderna*. Madrid, 1916. № 2026, 3 de mayo, año XXVI. P. 799–801.

10. Luzuriaga L. Sobre la historia escolar de España. *Boletín de la Institución Libre de Enseñanza*. Madrid, 31 de enero de 1917. № 682, año XLI. P. 13–18.

11. Luzuriaga L. Sobre la historia escolar de España (conclusión). *Boletín de la Institución Libre de Enseñanza*. Madrid, 28 de febrero de 1917. № 683, año XLI. P. 38–45.

12. Luzuriaga L. Las escuelas normales. Noticia histórica. *Boletín de la Institución Libre de Enseñanza*. Madrid, 30 de noviembre de 1917. № 692, año XLI. P. 321–325.